

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เกษตรอินทรีย์ หมายถึง สารที่ได้จากพืชหรือสัตว์ ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษว่า Organic มีหลายหน่วยงานพยายามให้คำนิยามเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์มากมาย แต่ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดก็คือคำนิยามของสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movement หรือ IFOAM) ซึ่งได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่า ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใยด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ โดยเน้นหลักการปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตภายนอกและหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้วัสดุธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาความต้านทานต่อโรคพืชและสัตว์เลี้ยง หลักการเกษตรอินทรีย์นี้เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย

การทำเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยเริ่มพัฒนาขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้กับดินที่มีความเสื่อมโทรมที่ถูกทำลายจากการเกษตรที่ต้องการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตโดยใช้สารเคมี ในช่วงการปฏิวัติเขียว (Green revolution) การทำการเกษตรอินทรีย์นอกจากจะก่อให้เกิดความยั่งยืน การใช้ทรัพยากรทางการเกษตรแล้ว ยังเป็นการผลิตอาหารที่ให้ความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและเป็นผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกรที่เคยได้ผลกระทบจากสารเคมีที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร ในปัจจุบันความต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์ในตลาดโลกเพิ่มมากขึ้น จากคุณลักษณะพิเศษของผลิตผลเกษตรอินทรีย์ทั้งด้านคุณภาพที่มีรสชาติดี ความปลอดภัยต่อผู้บริโภค ช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วยลดต้นทุนการผลิตที่เป็นตัวเงิน ส่งผลให้ประเทศไทยมีพื้นที่สำหรับการเกษตรอินทรีย์ในแนวโน้มเพิ่มขึ้น นับจากอดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (มูลนิธิสายใยแผ่นดิน, 2548) โดยในปี พ.ศ.2541 มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์ รวม จำนวน 6,281.41 ไร่ ในปี พ.ศ.2548 มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์รวม จำนวน 135,634.33 ไร่ โดยมีสัดส่วนสินค้าเกษตรอินทรีย์อันดับหนึ่งคือ ข้าว จำนวน 108,302.02 ไร่ และอันดับสองคือ ผัก จำนวน 14,844.76 ไร่ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 พื้นที่เกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย

(หน่วย: ไร่)

ปี พ.ศ.	ข้าว	พืชไร่	ผัก	ผลไม้	อื่นๆ	รวม
2541	-	628.41	-	-	-	6,281.41
2542	-	5,510.13	-	-	-	5,510.13
2543	-	7,005.26	-	3,518.75	-	10,524.01
2544	-	9,900.50	-	3,518.75	-	13,419.25
2545	-	32,841.27	-	22,382.30	768.75	55,992.32
2546	-	46,719.33	-	22,260.64	768.75	69,748.72
2547	52,182.75	7,859.79	13,283.60	12,777.00	768.75	86,871.89
2548	108,302.02	6,731.20	14,844.76	4,995.35	761.00	135,634.3

ที่มา: มุลินธิสวายไยแผ่นดิน (2548)

ภาครัฐและเอกชนไทยเริ่มต้นตัวที่จะพัฒนาสินค้าเกษตรของไทย ให้มีคุณภาพมากขึ้น และปราศจากสารพิษตกค้างหลังจากที่กลุ่มประเทศผู้นำเข้าสินค้าเกษตรของไทย เริ่มตรวจสอบคุณภาพสินค้าเกษตรอย่างเข้มงวด เนื่องจากที่ผ่านมามีสารเคมีปนเปื้อนซึ่งสร้างความเสียหายให้กับการส่งออกสินค้าภาคเกษตรอย่างมาก ทางภาครัฐบาลจึงมีมติให้เกษตรกรหันมาทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งแบ่งการผลิตได้เป็น 2 แบบ คือ

1. เกษตรอินทรีย์แบบพื้นบ้าน ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก และมีการนำผลผลิตบางส่วนไปจำหน่ายในตลาดท้องถิ่นแต่ผลผลิตนี้จะไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน
2. เกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เป็นการทำการเกษตรเพื่อจำหน่าย ผ่านทางระบบตลาดและหากมีการตรารับรองมาตรฐานทัดเทียมกับมาตรฐานจากต่างประเทศ จะทำให้ผลผลิตสามารถส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศได้ด้วย

การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ของไทยเป็นการผลิตแบบง่าย ๆ ไม่ใช่เทคโนโลยีที่ซับซ้อน ผลผลิตที่ได้ก็เป็นสินค้าพื้นฐาน เช่น ข้าว ผักและผลไม้ ส่วนการแปรรูปสินค้ายังมีน้อย เพราะวัตถุดิบมีปริมาณไม่มาก การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ยังมีจำนวนน้อยผู้ผลิตสามารถเป็นผู้กำหนดการตลาดได้ค่อนข้างมากราคาสินค้าผลผลิตก็มีแนวโน้มสูงกว่าราคาสินค้าเกษตรทั่วไป เช่น กรณีผักสด

ที่วางจำหน่ายที่ซูเปอร์มาร์เก็ตในกรุงเทพฯ โดยเมื่อเปรียบเทียบราคาของผักทั่วไป ผักอนามัย ผักอินทรีย์ พบว่าผักอินทรีย์มีราคาสูงกว่าผักอนามัยร้อยละ 8 ผักอินทรีย์มีราคาสูงกว่าผักทั่วไป ร้อยละ 43 ในเดือนกุมภาพันธ์ปี 2548 (ตารางที่ 2) การที่ระดับราคาผักอินทรีย์สูงกว่าราคาผัก ทั่วไปนี้ไม่ได้เป็นเพราะมีปริมาณการผลิตต่ำกว่าความต้องการของตลาดเท่านั้น แต่เนื่องจากเกษตรกร อินทรีย์จะต้องมีหลักประกันในเรื่องราคาผลผลิตที่ยุติธรรมต่อผู้ผลิต จึงทำให้ต้นทุนการผลิตเกษตรกร อินทรีย์ค่อนข้างสูงกว่าการผลิตทั่วไป

แม้ว่าตลาดเกษตรอินทรีย์จะเป็นตลาดใหม่สำหรับเกษตรกรไทย แต่ด้วยแนวโน้มการ เติบโตของตลาดที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ จากการที่ผู้บริโภคต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์มากขึ้นเนื่องจาก ความใส่ใจในด้านสุขภาพ ขณะที่ผู้ผลิตไม่มีการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ออกสู่ตลาดของ เกษตรกรไทยจึงเป็นหนทางที่น่าจะสดใสกว่า ที่ยังคงผลิตสินค้าเกษตรทั่วไปแข่งขันกับประเทศ ต่าง ๆ การปรับเปลี่ยนมาผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ย่อมจะทำให้ไทยมีโอกาสส่งออกได้เพิ่มขึ้น ซึ่งจากมูลค่าส่งออกเกษตรกรรมของพืชสวนผักและผลิตภัณฑ์มีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น ผักอื่น ๆ สดหรือแช่เย็น มูลค่าส่งออก 2,722 ล้านบาท ในปี 2548 และ ปี 2549 2,843 ล้านบาท สำหรับ พืชผักแห้งประเทศไทยก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น โดยปี 2548 และ 2549 มูลค่าส่งออก 116 ล้านบาท และ 118 ล้านบาท (ตารางที่ 3) ประกอบกับไทยเป็นประเทศเกษตรกรรมที่มีความได้เปรียบทั้ง ทางด้านภูมิศาสตร์และภูมิอากาศ ฉะนั้นสินค้าประเภทผักจึงเป็นสินค้าอีกประเภทหนึ่งที่น่าสนใจ และควรที่จะพัฒนาต่อไป และมีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าผักอินทรีย์ เพราะ แนวโน้มตลาดผักไทยส่งออกในอนาคตจะมีแนวโน้มสูงมากขึ้นให้เป็นผู้ผลิตที่สำคัญแห่งหนึ่ง ของโลกได้ แต่ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้เพียงใดนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะต้องให้การสนับสนุน อย่างจริงจัง เช่น การสร้างและอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจแก่เกษตรกร การให้บริการตรวจสอบ รับรองมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับจากต่างประเทศ สนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น จึงจะนับได้ว่า เกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกใหม่ของเกษตรกรไทย ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าเกษตรและ อาหารของประเทศ มีผลดีต่อเนื่องในด้านคุณภาพชีวิตของเกษตรกรจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น อีกทั้งเกิด ผลดีทางอ้อมต่อสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในที่สุด

ตารางที่ 2 ราคาเปรียบเทียบของผักสดวางจำหน่ายที่ซูเปอร์มาเก็ตในกรุงเทพฯ

(บาท: กิโลกรัม)

รายการ	ธ.ค.44	ก.ค.45	มี.ค.46	ธ.ค.46	มี.ค.47	ธ.ค.47	ก.พ.48
ผักทั่วไป	40.18	41.28	38.98	57.49	29.45	34.85	29.85
ผักอนามัย	54.79	60.28	35.29	56.75	46.29	83.30	48.24
ผักอินทรีย์	88.375	66.99	65.94	64.28	76.77	135.29	52.37
ผักอินทรีย์สูงกว่าผักอนามัย (ร้อยละของราคา)	61	11	46	12	40	38	8
ผักอินทรีย์สูงกว่าผักทั่วไป (ร้อยละของราคา)	120	62	69	11	62	74	43

หมายเหตุ: ผักอินทรีย์ คือ ผักที่ไม่มีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ตลอดกระบวนการผลิต

ผักอนามัย คือ ผักที่ปลอดภัยจากสารพิษตามมาตรฐานที่กำหนด

ที่มา: มุลินธิสวายไยแผ่นดิน (2548)

ตารางที่ 3 ปริมาณและมูลค่าพืชสวนและผลิตภัณฑ์ส่งออก พ.ศ. 2548 - 2549

(ปริมาณ: เมตริกตัน)

รายการสินค้า	2548		2549		ร้อยละ มูลค่าการ เปลี่ยนแปลง
	ปริมาณ	มูลค่า (ล้านบาท)	ปริมาณ	มูลค่า (ล้านบาท)	
เมล็ดพันธุ์พืชอื่นๆ	195.00	132.00	319.00	197.00	49
เมล็ดพันธุ์ผัก	4,348.00	1,020.00	2,178.00	1,060.00	4
หน่อไม้สดหรือแช่เย็น	170.00	5.00	846.00	15.00	168
หน่อไม้ฝรั่งสดหรือแช่เย็น	15,772.00	1,134.00	14,272.00	994.00	(12)
พืชผักพวกหอม กระเทียม	66,463.00	471.00	59,506.00	549.00	17
ผักอื่นๆสดหรือแช่เย็น	43,638.00	2,722.00	43,095.00	2,843.00	4
พืชผักแช่แข็ง	41,734.00	2,203.00	39,283.00	2,008.00	(9)
พืชผักแห้ง	1,589.00	116.00	1,429.00	118.00	1

หมายเหตุ: ค่าในวงเล็บ คือ ค่าติดลบ

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2549)

จากโครงการกิจกรรมไร้สารพิษอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรเพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนด้านการเกษตรขึ้น เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรในชุมชนได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีการเกษตรและมีส่วนร่วม ในการวางแผนกิจกรรมทางการเกษตรอันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะผลักดันศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็ง ประกอบกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ โดยดำเนินการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเกษตรของตำบล และเพื่อสนับสนุนขบวนการการถ่ายทอดความรู้สู่เกษตรกรอย่างทั่วถึง อำเภอวังน้ำเขียว และอำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการส่งเสริมการผลิตผักไร้สารพิษเพื่อการค้าและสภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่ง 2 อำเภอนี้ สภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศเหมาะสม และลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบภูเขา ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการเพาะปลูกหรือประกอบอาชีพเกษตรกรรม อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้ปลูกผักไร้สารพิษ (ผักอินทรีย์) ก็ประสบปัญหา เช่น ปัญหาฝนแล้ง ภัยธรรมชาติอื่น ๆ การลำเลียงขนส่งปัญหาแหล่งน้ำ ปัญหาค่าแรงงาน และปัจจัยการผลิตสูง ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเหตุให้ต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการผลิตและการตลาดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกเรื่อย ๆ

ดังนั้นการศึกษาถึงเศรษฐกิจการผลิตของการปลูกผักสลัดอินทรีย์ ในจังหวัดนครราชสีมา จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการลดต้นทุนการผลิต คาดว่าจะทำให้ทราบถึงภาวะเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสามารถส่งเสริมความรู้และข้อมูลข่าวสารได้อย่างเหมาะสมกับระดับการใช้ปัจจัยการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ต้นทุนและรายได้จากการปลูกผักสลัดอินทรีย์ของเกษตรกรซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการนำผลการศึกษาไป อำนวยประโยชน์ให้กับเกษตรกร เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการผลิตและแนวโน้มตลาดในอนาคตหรือเพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจของผู้สนใจลงทุน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงสภาพทั่วไปในการผลิตและการตลาดของเกษตรกรผู้ปลูกผักสลัดอินทรีย์ในจังหวัดนครราชสีมา ปีการผลิต 2550
2. ศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนจากการปลูกผักสลัดอินทรีย์ของเกษตรกร
3. วิเคราะห์ปัจจัยการผลิตและประสิทธิภาพการใช้ปัจจัยการผลิต ในการปลูกผักสลัดอินทรีย์ของเกษตรกร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การทราบถึงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ผู้ปลูกผักสลัดอินทรีย์ในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อจะได้วางแผนให้การส่งเสริมข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ แก่เกษตรกร ทางด้านการผลิตและการส่งเสริมการตลาด ได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง
2. ข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนและผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับ จะเป็นแนวทางในการวางแผนการผลิตและส่งเสริมการขายตลาดผักสลัดอินทรีย์ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นในอนาคต ตลอดจนเป็นข้อมูลให้เกษตรกรรายอื่นที่สนใจ สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในการลงทุนได้
3. การทราบถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ กับระดับผลผลิตผักสลัดอินทรีย์ และเมื่อเพิ่มการลงทุนในปัจจัยการผลิตทั้งหมดแล้ว จะมีผลทำให้ผลตอบแทนต่อขนาดในการปลูกผักสลัดอินทรีย์มีลักษณะที่เพิ่มขึ้นลดลงหรือคงที่นั้น สามารถใช้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมการปลูกผักสลัดอินทรีย์แก่เกษตรกร อีกทั้งยังเป็นประโยชน์สำหรับรัฐบาลที่จะใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบาย เพื่อสนับสนุนการเพิ่มผลผลิตผักสลัดอินทรีย์
4. ผลของการวิเคราะห์ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิดจะสามารถนำไปใช้แนะนำแก่เกษตรกรเพื่อกำหนดระดับการใช้ปัจจัยการผลิตและปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตให้ดีขึ้น

นิยามศัพท์

ผักอินทรีย์ หมายถึง ผักที่มีกระบวนการผลิตทางการเกษตรที่ไม่มีการใช้สารเคมีสังเคราะห์ตลอดกระบวนการผลิต เป็นระบบเกษตรยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจโดยเน้นหลักการปรับปรุงบำรุงดินการเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์และนิเวศการเกษตรจึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตภายนอกและหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช